

تتمة المنتهى در تراویخ خلفا

تألیف

ثقة المحدثین مرحوم حاج شیخ عباس قمی^(ره)

محقق و باز آفرین : جواد قیومی اصفهانی

دار الثقلمین - ۱۳۹۰

سرشناسه	قیومی، اصفهانی، جواد، ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور	تتمة المنتهی / تألیف عباس قمی: محقق و بازآفرین جواد قیومی اصفهانی.
مشخصات نشر	تهران: دارالثقلین، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۵۵۰ ص.
شابک	ISBN : 978-964-8151-60-2
وضعیت فهرستنویسی	فپا
یادداشت	کتاب حاضر بازآفرین کتاب «تتمة الامال و طبقات الخلفاء، و اصحاب الخلفاء و اصحاب الائمه و الشعراء» عباس قمی است.
یادداشت	این کتاب در ادامه منتهی الامال نوشته شده که نویسنده آن را جلد سوم منتهی الامال گرفته
موضوع	چهارده معصوم -- سرگذشتنامه.
موضوع	ائمه اثنا عشر -- سرگذشتنامه.
موضوع	اسلام -- تاریخ
موضوع	امویان -- تاریخ
موضوع	علویان -- تاریخ
شناسه افزوده	قمی، عباس، ۱۲۵۴ - ۱۳۱۹.
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ ت ۳۹۵ ق ۳۶ / BP
رده بندی دیویی	۲۹۷.۹۵
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۶-۵۱۷

دار الثقلین

خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی
خیابان شهدای ژاندارمری شرقی، پلاک ۵۸
تلفن : ۸-۶۶۴۸۴۱۷۵

نام کتاب:	تتمة المنتهی در تاریخ خلفا
مؤلف:	حاج شیخ عباس قمی (ره)
محقق و بازآفرین:	جواد قیومی
ناشر:	دارالثقلین
نوبت چاپ اول:	۱۳۹۰
قطع و صفحه:	وزیری، ۵۵۰ صفحه
تیراژ:	۳۰۰۰ نسخه
چاپخانه:	نگین
شابک:	ISBN : 978-964-8151-60-2
	۹۷۸-۹۶۴-۸۱۵۱-۶۰-۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۰۰۰۰ تومان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه محقق و بازآفرین

الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین
و اللعنة الدائمة علی أعدائهم اجمعین، الی یوم الدین

انسان در طول زندگی خود با حوادث و رویدادهای مختلفی روبرو می شود، با مشکلات گوناگونی دست و پنجه نرم می نماید، موانع متعددی را در پیش روی خود می یابد و بالاخره در مسیر زندگی اش از فراز و نشیب های زیادی باید عبور نماید.

اگر انسان می خواهد به هدف غایی خود برسد، باید در برخورد با هر مشکل و مانع بهترین گزینه را انتخاب نماید، لازمه چنین امری آن است که از بصیرتی کامل برخوردار بوده و آگاهی خوبی در زمینه های مختلفی که با آن ها روبرو می شود، داشته باشد.

یکی از راه های کسب این آگاهی و بصیرت، مطالعه در زندگی گذشتگان است، اگر چه ما در مقطع خاصی زندگی می کنیم، و سهم ما در میان قرون و اعصاری های گذشته و آینده جهان سال های اندکی بیش نیست، اما می توانیم با مطالعه و توجه در زندگی آنان بصیرت کافی و وافی به دست آوریم، چرا که آنچه ما در زندگی به آن ها دچار شده و می شویم، مخصوص ما نبوده و اختصاصی به ما ندارد، و تمامی انسان های گذشته و آینده به نوعی به چنین اموری دچار شده و می شوند.

اگر ما با توجه و عنایت خاصی تاریخ گذشتگان را مرور نموده و درس خوبی از زندگی آنان

بگیریم. بی تردید در برابر مشکلات و موانع راه درست تر را برگزیده و مسیر صحیح تر را انتخاب خواهیم نمود. و به این وسیله حرکت خود به سوی هدف و الایمان را شتاب داده و موانع را یکی پس از دیگری از سر راه بر خواهیم داشت.

از این جا دلیل اصرار قرآن کریم و پیامبر ﷺ و ائمة معصومین علیهم السلام به مطالعه در تاریخ گذشتگان و عبرت گرفتن از آنان را درمی یابیم.

این کتاب بیانگر مقطع خاصی از دوران گذشته می باشد، یعنی دوران بعد از رحلت پیامبر اکرم ﷺ. که بنی امیه و بنی عباس زمام اختیار دولت اسلامی را به دست گرفتند.

اولین چیزی که از مطالعه این دوران به دست می آید، مظلومیت خاندان پیامبر ﷺ است. کسانی که به واسطه اسلام به مقام رسیدند. چگونه فرزندان آن حضرت را یکی پس از دیگری به شهادت رساندند. و بدستش آن حضرت در مورد نیکی کردن به نزدیکانش بی توجهی نمودند، و به گونه ای حکومت اسلامی را در اختیار گرفتند. که گویا خود ایجادگر آن بوده و ارث گذشتگان می باشد. و دیگران در آن سهمی ندارند.

مؤلف بزرگوار اگر چه در این زمینه جالب اختصار را رعایت فرموده، اگر همین مقدار نیز برای کشف حقایق آن دوران. و عبرت گرفتن کافی است.

کتاب حاضر در بردارنده دو کتاب از مرحوم محدث قمی است. ابتدا کتاب تتمة المنتهى و سپس کتاب طبقات خلفا و اصحاب ائمة علیهم السلام و علما و شراح می باشد. در کتاب دوم حوادث قرن اول تا دوازدهم هجری به طور اختصار بیان شده است.

هم چنان که در مقدمه کتاب متنی الامال بیان کردیم، از آنجا که روش نگارش کتب مرحوم محدث قمی بر اساس زمان گذشته بوده و بسیاری از لغات و کنایات و اصطلاحات آن دوران در زمان ما معمول نمی باشد. و این امر بهره وری از کتب ارزشمند ایشان را کم نموده است.

از این رو تصمیم گرفتیم کتب ایشان را بازآفرینی نموده و آن را بر اساس زبان محاوره ای زمان خود به نگارش در آوریم. هم چنان که تلاش بسیاری نمودیم تا آن را به گونه ای ترتیب بندی نماییم. تا استفاده از آن بسیار سهل و آسان شود. و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب.

مقدمه مؤلف

الحمد لله كلما وقب ليل وغسق، وصلى الله على محمد وآله ملاح نجم و خفق.
این فقیر بدون سرمایه و جنگ زنده به امام خاندان پیامبر ﷺ، عباس بن محمد رضا قمی، که خداوند عاقبت او و پدرش را با خیر و سعادت به پایان رساند، گوید:
توفیق خدای بزرگ شامل حال این شکسته احوال و گرفتار در دام آرزوها و خواسته ها گردید
و کتاب منتهی الآمال فی مصائب النبی و آلہ ﷺ را نوشتم، هنگامی که مشغول بیان زندگی سبط اکبر پیامبر خدا ﷺ، امام حسن مجتبیٰ ﷺ بودم، قصد داشتم مختصری از زندگی فرزندان آن حضرت را به نگارش در آورم و در خصوص شهادت آنان مطالبی را بیان نمایم، اما پس از آنکه مطالبی را بیان کردم، دیدم کتاب از حدّ خود خارج شده است، از این رو فکر کردم شایسته است کتاب مستقلی در خصوص شهادت فرزندان امام حسن ﷺ و دیگر شهدای خاندان ابوطالب بنویسم، و آن را به عنوان مکمل و ادامه کتاب منتهی الآمال قرار دهم.
از این رو از خدای بزرگ یاری خواسته و این کتاب را به رشته تحریر در آوردم، و آن را تتمه المنتهی فی وقایع ایام خلفا نام نهادم، عنوان آن را بیان حوادث دوران حکومت خلفا قرار داده و سرگذشت شهادت خاندان ابوطالب را در ضمن آن به طور اختصار بیان کردم.
در ضمن بیان حوادث دوران حکومت خلفا موارد دیگری را نیز به طور اختصار متذکر گردیدم، از قبیل بیان زمان درگذشت اصحاب ائمه ﷺ و دانشمندان اهل سنت و شیعه و بزرگان، و مقداری از ویژگی ها و آثار ایشان، و حوادث دیگری که در زمان خلفای بنی امیه و بنی عباس

اتفاق افتاده است، زیرا در هنگام مطالعه زندگی گذشتگان و توجه به حوادث و اتفاقات واقع شده در زمان آنان، فائده‌های بسیاری نهفته است.

در این زمینه کافی است سخن امیر مؤمنان علیه السلام در وصیتش به فرزندش امام حسن علیه السلام را بیان کنم، که فرمود:

«من اگر چه به اندازه تمام گذشتگان عمر نکرده‌ام، اما در اعمال آنان توجه نموده و در اخبار رسیده از ایشان اندیشیده، و در آثارشان سیر کردم، تا آنجا که گویا یکی از آنان شده‌ام، بلکه با مطالعه تاریخ آنان گویا از اول تا پایان عمرشان با آنان بوده‌ام، پس فست‌های روشن و شیرین زندگی آنان را از دوران تیرگی شناختم، و زندگی سودمند آنان را یادوران و انبارش را شناسایی کردم»^۱.

شکی نیست که سیر در آثار گذشتگان باعث عبرت گرفتن و آگاهی آیندگان و موجب زهد و ورزیدن در دنیا و توجه به آخرت می‌شود. از این رو خدای بزرگ در کتاب ارزشمند خود حالات و آثار گذشتگان اشاره کرده و دستور داده به سرانجام زندگی آنان دقت نماییم و از آنان پند بگیریم، در خطبه‌ها و کلمات امیر مؤمنان علیه السلام به این مطلب اشاره زیادی شده است.

ما در آغاز این کتاب به بیان دو خطبه ارزشمند تبرک جسته، آنگاه کلام خود را شروع می‌کنیم.

«به خدا سوگند این که می‌گویم بازی نیست، موضوعی جدی و حقیقی است و دروغ نمی‌باشد، و آن چیزی جز مرگ نیست، که بانگ دعوت کننده‌اش رسا، و به سرعت همه را می‌راند، پس انبوه زندگان و طرفداران تو را فریب ندهند، همانا گذشتگان را دیدی که ثروت‌ها اندوختند و از فقر و بیچارگی وحشت داشتند و با ارزهای طولانی فکر می‌کردند در امان می‌باشد، و مرگ را دور می‌پنداشتند، دیدی چگونه مرگ بر سرشان فرود آمد، و آنان را از وطنشان بیرون راند، و از خانه امن کوچشان داد، که بر روی تابوت نشستند و مردم آن را دست به دست می‌دادند و بر دوش گرفته و با سر انگشت خویش آن را نگاه می‌داشتند.

آیا ندیدی آنان را که آرزوهای دور و درازی داشتند و کاخ‌های استوار می‌ساختند و

مال‌های فراوان می‌اندوختند، که چگونه خانه‌هایشان گورستان شد و اموال جمع‌آوری شده‌شان تباه و پراکنده گردید و به دست و ارثان رسید، و زنان آنان با دیگران ازدواج کردند، نه می‌توانند چیزی بر نیکی‌هایشان بیفزایند و نه از گناه توبه کنند. کسی که لباس تقوا بر قلبش بپوشاند، کارهای نیکوی او آشکار شود و در کارش پیروز گردد، پس در به دست آوردن بهره‌های تقوا فرصت را غنیمت شمارید، و برای رسیدن به بهشت جادوان رفتاری متناسب با آن انجام دهید، زیرا دنیا برای زندگی همیشگی شما آفریده نشده، گذرگاهی است تا در آن زاد و توشه آخرت بردارید، پس با شتاب آماده‌کود کردن باشید و مرکب‌های راهوار برای حرکت مهیا دارید»^۱.

همچنین فرمود:

«دنیا خانه‌ای است پستی، از بلاها به حيله و نیرنگ شناخته شده، نه حالات آن پایدار و نه مردم آن از سلامت برخوردارند، دارای تحولات گوناگون و دوران‌های رنگارنگ، زندگی در آن نكوهیده و امنیتی در آن نابود است، اهل دنیا همواره هدف تیرهای بلا هستند، که با تیرهایش آن‌ها را می‌کشد و با برگ آن‌ها را نابود می‌سازد. ای بندگان خدا! بدانید شما و آنان که در این دنیا زندگی می‌کنید، بر همان راهی می‌روید که گذشتگان پیمودند، آنان زندگی‌شان از شما طولانی‌تر، خانه‌هایشان آبادتر، و آثارشان از شما بیشتر بود، که ناگهان صداهایشان خاموش و وزش بادها در سرزمینشان ساکت و اجسادشان پوسیده و سرزمینشان خالی و آثارشان ناپدید گردید. کاخ‌های بلند و محکم و بساط زندگی و بالش‌های نرم را به سنگ‌ها و اجرام و قبرهای به هم چسبیده تبدیل کردند، گورهایی که بنای آن بر خرابی و با خاک ساخته شده است، گورها به هم نزدیک، اما ساکنان آن‌ها از هم دور و بیگانه‌اند، در دشت و جنگل به ظاهر آرام اما گرفتارند، نه در جایی که وطن گرفتند انس می‌گیرند و نه با همسایگان ارتباطی دارند، در صورتی که با یکدیگر نزدیک و در کنار هم جای دارند، چگونه یکدیگر را دیدار کنند، در حالی که فرسودگی آن‌ها را در هم کوبیده و سنگ و خاک آنان را در کام خود فرو برده است.

شما هم راهی را خواهید رفت که آنان رفته‌اند، و در گرو خانه هایی قرار خواهید گرفت که آن‌ها قرار دارند و گورها شما را به امانت خواهد پذیرفت، پس چگونه خواهید بود که عمر شما به سر آید و مردگان از قبرها برخیزند، «در آن هنگام که هر کس به اعمال از پیش فرستاده شده آزمایش می‌شود، و به سوی خدا که سرپرست آن‌هاست باز می‌گردند و هر دروغی که می‌بافند برای آنان سودی نخواهد داشت»^۱،^۲

www.ketab.ir